

РЕАЛІЗАЦІЯ СУКУПНОЇ СЕМАНТИКИ У СКЛАДЕНИХ ПІДМЕТАХ

IMPLEMENTATION OF AGGREGATE SEMANTICS IN COMPLEX SUBJECTS

Домрачева І.Р.,

orcid.org/0000-0001-5432-4893

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Коваль Л.М.,

orcid.org/0000-0002-4014-1858

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Митько Н.А.,

*orcid.org/0000-0003-1004-4042*старший викладач кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса

У статті проаналізовано різні способи реалізації сукупної семантики на синтаксичному рівні, а саме показана репрезентація підмета із сукупною семантикою, який має складену будову. Ілюстративний матеріал дібрано з художніх творів сучасних письменників, а також до аналізу залучено переклад (Анна Роговченко) одного із найвідоміших творів сучасності – Лоран Гунель «Бог завжди подорожує інкогніто».

Категорія сукупності на сьогодні є однією з найскладніших функційно-семантичних структур, позаяк зреалізована на лексичному, словотвірному, морфологічному та синтаксичному рівнях і у якій взаємодіють поняттєвий, системно-граматичний, функційний аспекти мови. У мовознавстві іменники із сукупним значенням потраковують або як збірні лексеми, що мають форму множини, або як такі, що відрізняються від збірних. Водночас ці лексеми, а саме іменники із сукупним значенням, формують функційно-семантичне мікрополе іменникової сукупності і є складником функційно-семантичного поля сукупності, що містить, окрім субстантивів, прикметники, займенники, дієслова, числівники. Сукупне значення може виражатися синтетично й аналітично, при цьому ми можемо визначити простоту чи складність функціонування членів речення. Синтаксичний рівень реалізації сукупної семантики уможливив дослідження саме складених головних членів речення, зокрема підметів.

У статті зазначено основні типи складеного підмета, витлумачені А.П.Загнітком, І.Р.Вихованцем та іншими дослідниками, що допомогло ґрунтовно простежити особливості вживання сукупних лексем у позиції головного члена речення. Під час аналізу зазначених структур було враховано ймовірну інтенцію мовця, тобто адресанта, який формує відповідний текст із аналітичним підметом сукупної семантики.

Найпоширенішою моделлю, що репрезентує аналітичний підмет із сукупним значенням, є речення із вибірним підметом. Відзначимо і такі структури, у складі яких є соціативний підмет, тричленна будова якого потенційно пронозує разом із формальною складністю смислове сукупне наповнення.

Ключові слова: сукупність, власне сукупні іменники, складений підмет, аналітичні структури, аналітичний підмет, вибірний підмет, соціативний підмет, метафорична сполука.

The article analyzes various ways of implementing aggregate semantics at the syntactic level, namely, the representation of a subject with aggregate semantics, which has a complex structure. Illustrative material was selected from the works of modern writers, as well as the analysis involved the translation (Anna Rogovchenko) of one of the most famous works of our time – Laurent Gunel "God always travels incognito."

The aggregate category today is one of the most complex functional and semantic structures, as it is implemented at the lexical, word-forming, morphological and syntactic levels and in which the conceptual, system-grammatical, functional aspects of language interact. In linguistics, nouns with aggregate meaning are interpreted either as collective lexemes that have a plural form or as those that differ from collective ones. At the same time, these lexemes, namely nouns with aggregate meaning, form a functional-semantic microfield of the noun aggregate and are part of the functional-semantic field of the aggregate, which contains, in addition to nouns, adjectives, pronouns, verbs, numerals. The aggregate value can be expressed synthetically and analytically, and we can determine the simplicity or complexity of the functioning of the complex members of the sentence. The syntactic level of realization of the aggregate semantics made it possible to study the main members of the sentence, in particular the subjects.

The article outlines the main types of a complex subject, interpreted by A.P. Zahnitko, I.R. Vykhoanets and other researchers, which helped to thoroughly trace the peculiarities of the use of aggregate lexemes in the position of the main member of the sentence. The analysis of these structures took into account the probable intention of the speaker that is the addressee, who forms the corresponding text with the analytical subject of aggregate semantics.

The most common model representing an analytical subject with aggregate meaning is a sentence with an elective subject. Note such structures, which include a sociative subject, whose three-member structure potentially predicts together with the formal complexity of the semantic aggregate content.

Key words: aggregate, actually aggregate nouns, complex subject, analytical structures, analytical subject, elective subject, sociative subject, metaphorical connection.

Постановка проблеми. Категорія сукупності є однією із найскладніших категорій, позаяк у ній взаємодіють поняттєвий, системно-граматичний і функційний аспекти мови. Ця категорія продукується на лексичному рівні, де основною одиницею є сукупне найменування; на семантичному, де на першому плані – збірне, сукупне значення полісемічного несукупного слова (здебільшого іменника); на словотвірному, де в центрі уваги знаходяться префікси і суфікси сукупності, напр.: *ходити – сходити – сходитися; йти – розійтися (сходитися і розійтися можливе тільки за умови наявності двох і більше учасників перебігу дій); мовити – перемовити – перемовитися* (таке явище здебільшого трапляється у дієсловах); у збірних іменниках – *козак – козацтво; професор – професура*; у збірних числівниках – *шість – шестеро*; на морфологічному рівні, де розглядається наявність певних граматичних ознак сукупності, напр.: можливість -- неможливість утворення форми множини в іменників, здатність імен із семою сукупності сполучатися з числівниками: *група – групи, три групи*; а також на синтаксичному рівні, який пов'язаний з узагальненим вживанням несукупних іменників, сполучуваністю з числівниками і под. Важливою є спроможність категорії сукупності зреалізовуватися і на синтаксичному рівні, оскільки це міжрівнева категорія [3; 4, с.12-25;]. Функціонування сукупності на синтаксичному рівні також репрезентовано власне сукупними іменниками, які можуть виконувати функцію підмета, як простого, так і складеного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сукупних іменникових лексем свідчить про те, що сукупність є дещо ширшим поняттям у мовознавстві, ніж збірність. Перше репрезентують у мові іменники з повною числовою парадигмою (*народ, сніп*), матеріально-речовинні субстантиви (*срібло, сосна*), іменники pl.t. (*ножиці, ворота, сиденьки*), прикметники, дієприкметники (*спільне, суцільне, з'єднане*), дієслова (*єднати, зілятися*), числівники (*два, п'ятеро, кілька*), прислівники (*всюди, вкупі*), займенники (*всякий, хтось*), збірні субстантиви (*люд, селянство*). Водночас є проблема розмежування збірних і власне сукупних іменників [4], що унеможливило об'єктивно схарактеризувати граматичні процеси, учасниками яких є зазначені

лексеми. Розмаїття складників сукупної категорії говорить про те, що ці компоненти, об'єднані спільним інваріантним значенням сукупності, можуть розкривати свій потенціал на різних мовних рівнях, позаяк кожен із них характеризується мультифункційністю мовних процесів, взаємодіючи один з одним.

Постановка завдання. Актуальною на сьогодні постає проблема реалізації сукупної семантики на синтаксичному рівні, у тексті, оскільки лексеми із сукупним значенням (саме власне сукупні іменники) можуть функціонувати і як головні члени речення, і як другорядні, зберігаючи щоразу свою специфіку сприйняття семантики збірності. У кожному варіанті будуть зреалізовані цікаві інтерпретації складених членів речення (підметів), про що, власне, ми намагатимемося сказати у цій статті. Подані до розгляду міркування є радше певною розвідкою у царині граматики, однак вже тепер можна сміливо репрезентувати реалізацію синтаксичних сукупних утворень в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Щоби гнотивно представити сукупне значення у складених підметах, варто, на наш погляд, подати коротку характеристику зазначених підметів, міксовану класифікацію, за якою проілюструємо сукупні головні члени речення. Сукупнотворення може відбуватися у простих та складених структурах, тобто синтетично та аналітично. Однак зацікавлення викликають саме складені підмети, позаяк у їхній структурі не завжди наявні сукупні лексеми. Зазвичай сукупність досягається поєднанням різних – і сукупних, і несукупних слів.

Отже, за визначенням авторів «Проблемних питань...», «у таких підметах предметне і граматичне значення виражається різними словоформами». Вони бувають двох типів; «1) синтаксично неподільні словосполучення і 2) семантично неподільні словосполучення [9, с.104-108]. Саме така неподільність створює ситуацію, за якої читач чи слухач розуміє, що повинен враховувати всі складники (що належать до підмета) задля адекватного сприйняття цілісного змісту інформації (певного контексту) виконавця дії, зазначеної в реченні. Важливими є всі «учасники» (компоненти) дії: саме так розкривається характеристика головного актанта, напр.: *Я розумію, що ти не хочеш жити між бід і пожеж, розумію, що*

тобі заважає **кожна** з моїх **загорож** (С.Жадан «Тамплієри»); **З** **маріупольської адміністрації** **приїжджало два чуваки**, то відразу **витріщилися** на емблему «ідея нації» й **запитали** – а **што ета за свастіка у вас нарисована?** (В.Шкляр «Чорне сонце»). Важливими для повного розуміння є, як бачимо з речень, і кількість учасників, і вибірність їх.

Аналізуючи типи підметів та їхню зреалізованість, характеризуємо, услід за відомими мовознавцями А.П.Загнітком, І.Р.Вихованцем, І.І.Слиньком, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянською та ін. [1; 6; 7; 9], синтаксично неподільні підмети, марковані кількісною семантикою. Вони бувають трьох підтипів, а саме: 1) з кількісним значенням; 2) із значенням вибірності; 3) із значенням сумісності [9, с.104-108]. У сучасній українській літературі знаходимо багато ілюстрацій щодо реалізацій сукупного значення із семантикою вибірковості, кількості, а також соціативні підмети, наприклад: **Три тополи і хата під білим шифером** (В.Шкляр «Чорне сонце»); **У мене двоє дітей: ти і твоя сестра Ніна** (С.Талан «Оголений нерв»); **Кожен із нас тебе знає й кличе, і доки діти бояться заснути, доброї роботи тобі, чоловіче, хай менше довкола буде отрути** (С.Жадан «Тамплієри»); **Однак Себастьян з Анною у листопаді п'ятдесят першого пішли з Мокрої на схід, якого все ж тоді було більше** (Т.Прохасько «НепрОсті»). Цікавим є те, що, коли автор бажає поговорити про свого героя, «провідчувати» його, показати його у творі, то він використовує складені підмети, вибираючи різні комбінації лексем. Дуже часто можна побачити, що, окрім визначеної кількості головних виконавців дій, у творах вибиваються наперед конструкції з неозначеною кількістю, на кшталт «щось непевне», «хтось із нас» і под. Тому всі складені підмети можна схарактеризувати на предмет означеності / неозначеності, незалежно від синтаксичної чи семантичної неподільності.

Цікавою є думка І.Р.Вихованця про типи складених підметів із кількісним значенням. Як зазначає мовознавець, «Особливий різновид складеного підмета становлять сполуки, жоден елемент яких не є формою називного відмінка, -- сполуки кількісного числівника у знахідному чи родовому відмінку з прийменниками *понад, близько, до* та іменника в родовому або знахідному відмінках» [1, с.217-218]. Наприклад: **Мабуть, понад восьмисот тисяч донеччан залишили свої домівки у 2014 році; Біля сорока студентів обрали нову сертифікатну програму.**

Потенційно сильною позицією є функціонування ще одного різновиду складеного сукуп-

ного підмета – це сполуки (погляд І.Р.Вихованця), які «переміщені з позиції складеного присудка в позицію підмета і відповідно трансформовані сполуки, до складу яких входить іменник здебільшого у формі орудного відмінка та інфінітива дієслова зв'язки *бути, ставати, залишатися* і под.», наприклад: **Стати переможцем, залишитися ним, втримати таку честь було його давньою мрією** (В.Собко) [1, с.218]. У таких прикладах сукупність виражається у цілісній множинності дій – вирішити і здійснити мету та визначення самої мети (оцінна характеристика). Таких прикладів у досліджуваних нами текстах не було небагато, однак відзначаємо перспективність такої моделі щодо вираження сукупної семантики.

Окрім складеного підмета із кількісним числівником (це, до речі, найпоширеніша модель реалізації аналітичного іменникового підмета), у художній літературі зустрічаємо також підмети з **вибірним** значенням. ... **і тоді я сказав, що, брате, ніхто з нас не носить запасних касок, це було б просто смішно, якби ми за плечима носили запасні каски чи броники, а ось наколінники – так, ми їх маємо по двоє, себто по одному на кожне коліно...** (В.Шкляр «Чорне сонце»); **Хтось із хлопців сказав, що це будинок тутешнього прокурора, який наживав звідси п'ятами разом з усім сімейством** (В.Шкляр «Чорне сонце»); **Особливо вразили пральна машина-автомат і ванна-джакузі, помитися в якій не наважився ніхто з них, хоча дуже кортіло** (Н.Доляк «Гастарбайтери»). Бачимо, що вибірковість тут репрезентована неозначеністю чи запереченням, хоча трапляються і конструкції з означеною кількістю: **Лише одна з гадалок сказала, що її вже нема** (С.Талан «Оголений нерв»). Сукупність у тому, що важливими є і кількість, і характеристика людини, яка бере на себе відповідальність за дію, тобто сукупність різних ознак. Авторам важливо подати інформацію, наголошуючи на цій невизначеності або запереченні, тому потрібні два і більше слова (сукупність інформації), щоб повністю, максимально схарактеризувати головного / головних героя чи героїв. З-поміж знайдених ілюстрацій відзначимо і такі, що вже мають кількісне значення (у позиції підмета) саме із сукупною семантикою. Відбувається таке своєрідне нашарування: вже є сукупність, однак ще з іншим словом знову отримуємо сукупність, можливо, й другорядної ознаки, наприклад: **Коли Хельке вже почала розповідати про свої негаразди з чоловіками, до квартири ввалилося галасливе кодро з трьох осіб: двійко хлопчиків – десяти й семи років – і жінка**

(Н.Доляк «Гастарбайтери»); *Забираєш у нас роботу? – гаркнув інший, наче плюнув в обличчя, і згряя з трьох молодиків посунула на гастарбайтерку* (Н.Доляк «Гастарбайтери»). Ці моделі за семантикою дорівнюють аналітичному підмету *три особи, троє молодиків*, однак тут сукупність є маркована подвійним значенням (збірністю та дещо зневажливою семантикою). Очевидно, що у складених підметах превалювальною є оцінка, яка є обов'язковим компонентом, що структурує сукупність як функційно-семантичну категорію. Зауважимо, що у сукупності рівнозначними є і квалітативна ознака, і квантитативна. Необхідно завжди, розглядаючи такі лексеми чи речення, звертати увагу не лише на кількість, а й на якість, акцентуючи на тому новому, що з'являється у змодельованих аналітичних сполуках [4, с.46].

Заслуговує на увагу і аналітичний іменниковий підмет, маркований сукупністю, що складається із займенникового числівника *багато, мало, стільки, скільки, декілька, кілька, чимало* та іменника: *Ціле літо Себастьян з Анною безпробудно любилися, і попри них пройшло кілька різних армій* (Т.Прохасько «НепрОсті»); *Скільки людей ідуть у ту Росію, щоб продатися в рабство і заробити копійчину, а потім не повертаються, зникають безвісти, назавжди* (С.Талан «Оголений нерв»). Попри те, що маємо невизначену кількість, складається враження, що кількісно (гіпотетично) їх дуже багато, сукупно вони (*армії, люди*) становлять одне велике ціле. Поки ми не знаємо точної кількості, ця сукупність сприйматиметься як щось однозначно велике, потужне: людська психіка здатна продукувати (за замовчуванням) інколи «завищену» кількість чого-небудь. Тому ця сукупна неозначеність проєктується як варіативна велика кількість чогось.

Заслуговують на увагу і складені синтаксично неподільні підмети, що мають у своїй структурі означальний займенник *кожний, всякий, самий* і под.: *Кожна хвилинка наповнена хвилюваннями та надіями* (С.Талан «Оголений нерв»); *На думку Галюні, кожен німецький громадянин знав мету їхнього приїзду й засуджував сам факт такого неподобства* (Н.Доляк «Гастарбайтери»). Окрім сукупного значення, маємо розуміти, що з таких «кожних» (однієї чи одного) складається щось потужніше, більше і обов'язково сукупне угруповання, пор.: *Хвилинка наповнена хвилюванням і Кожна* (із, можливо, мільйона хвилин) *хвилинка наповнена хвилюванням*.

Зупинимось і на аналізі складених підметів, які відповідають такій моделі: *один хтось, ви*

всі, ми обоє, ми двоє, ми втрьох і под. У такому формуванні відчувається як обов'язковість об'єднання у певну групу, так і вказівка на конкретну «залученість» того чи того суб'єкта / об'єкта.

Галина Кутня стверджує, що «детальний структурно-семантичний аналіз окремих таких кваліфікативних єдностей теж засвідчує в їхньому складі сукупно-кількісні архісеми»[8], наприклад: *Один хтось точно все розповість*. Вказується на кількість (необхідний компонент означеної семантики) та неозначену (імпліцитно виражену) особу, причому про те, що це одна, вказує саме кількісний числівник «один». Таких речень зустрічалося нам мало (два випадки), однак вважаємо, що вони досить функційні, оскільки увиразнюють мовлення, позицію адресанта, конкретизують аналітичний сукупний підмет.

Потужним компонентом сукупнотворення з-поміж складених підметів є сполуки з першим словом, яке означає фазовість або частину чогось, наприклад: «початок дня» (визначена сукупність годин), завершення концерту (хвилини, години (мала кількість)), частина обіцянок, три чверті часу і под. Зрозуміло, що без контексту важко зосередитися саме на сукупній семантиці такого підмета, однак вже зараз можна говорити про якісну доповнювальну характеристику певного суб'єкта, діяча, головного члена речення: Частина обіцянок зависла у повітрі – хлопець просто забув про них (не всі невиконані обіцянки, є ще надія, що все буде гаразд, однак невиконано не одну, а сукупність обіцянок -- і саме це важливо пояснити).

Зацікавлення викликають також соціативні підмети, які визнають майже всі дослідники: *Однак Себастьян з Анною у листопаді п'ятдесят першого пішли з Мокрої на схід, якого все ж тоді було більше* (Т.Прохасько «НепрОсті»). А.П.Загнітко, зокрема, зазначає, що «Особливим є статус соціативного підмета, у якому слова, що його утворюють, не становлять семантичної єдності. Їх об'єднання стає синтаксично нерозкладним (цілісним) тільки в позиції підмета. Ознака, приписувана підметові, однаковою мірою характеризує обидва компоненти підмета. Присудок (дієслівний чи іменний) виражається словом у множині, тобто формально об'єднує семантику словосполучення в одне ціле як носія предикативної ознаки» [7, с.149].

Зупинимось на аналізі **метафоричних** сполук сукупного змісту. Більшість дослідників відносять їх до семантичного блоку складених підметів, позаяк основну увагу зосереджено на якісних характеристиках, а не кількісному тлумаченні.

Наприклад: *Кубики льоду затріщали, спускаючись* (Лоран Гунель «Бог завжди подорожує інкогніто» С.33). Не просто «Лід затріщав» чи «Кубики спускаються...», а створюється атмосферне зображення якоїсь дії, у якій вияскравлюються актанти цієї дії, завдяки сукупності яких і вимальовується вже не таке тривіальне дійство. Чи візьмемо таке речення: *У мене збурилася хвиля злості, у жилах застукала кров* (с.24). Не так феєрично сприйматиметься «Злість піднялася» (хоча маємо метафору також). Хвиля злості – це передусім масштабність, стихійність, потужність певної емоції, окремо ці лексеми не будуть створювати такий живий образ незадоволення, обурення, що і сприяє образності тексту.

Своєрідною постає з'ява семи сукупності у семантичній структурі слова. Так, у субстантивах *армада* – “велике з'єднання військових кораблів, літаків або танків” (СУМ, т.І, с.60); *дивізіон* – “тактичний і організований підрозділ у сухопутних військах” (СУМ, т.ІІ, с.272); *корпус* – 4. “Військове з'єднання, що складається з кількох дивізій і бригад” (СУМ, т.ІV, с.300); *гвардія* – 1. “Добірні військові частини” (СУМ, т.ІІ, с.43) є компонент “з'єднання”, “сукупність”, “скупчення”: *армада* – *Чорні армади гір лягли, закриваючи собою обрії заходу* (А.Шиян); *батальйон* – *Трудові батальйони; гвардія – І ростуть нові герої – Наша гвардія труда!* (З часопису).

Доцільною видається думка про виокремлення кореня “сукупність”, “скупчення” під час позначення метафорою невійськових об'єднань, а саме: людей чи предметів. У цьому випадку ми приєднуємося до аналізу таких лексем Н.Д.Дізенко, яка пропонує виділяти дві групи слів [2, с.28]: а) *юрба, орава, орда, загін, плеяда, сім'я, товпа, хор, хоро-вод, сонм* та ін.; б) *арсенал, архів, каталог, склад, обійма* і под. Наприклад: *сім'я* – 2. перен. “Група людей, народів, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами; родина” (СУМ, т.ІХ, с.221) – *Що там таке? Сміються всі: “Знов над верстатом Зоз дрімає...” Шумить учнівська сім'я... “От соня”, думаю і я* (В.Сосюра); *арсенал* – “великий запас чого-небудь” (засобів, можливостей та ін.) (СУМ, т.І, с.62) – *Озброєний арсеналом ґрунтового, як на ті часи, філологічного знання, він [М.Левіцький] узявся до вивчення української народної мови* (І.Франко); *сонм* – // “велика кількість, безліч кого-, чого-небудь” (СУМ, т.ІХ, с.457) – *Сонми хмар скотилися, тисячею гармат ударив грім, блискавиця весь світ осліпила* (Г. Хоткевич).

Значну групу метафоричних кількісних іменників зі значенням сукупності репрезентують

слова: *табун, стадо, косяк, згряя, рій, гурт, виводок, отара* (ЛСГ на позначення сукупності тварин, птахів, риб, комах) [2, с.32]. До переносного значення “велика, неорганізована група людей, товпа” додається ще значення “стихійне скупчення”, “хаотичність скупчення”. Іноді переносне значення утворюється у сукупності абстрактних понять: *рій думок, згряя мрій*. Необхідна умова для такого виду метафоризації – асоціація на основі руху, рухливості: *Рухається рій мух (літає), рухається рій селян (жінок)* – (не стоїть на місці). Наприклад: *Твої кохані струни голоснії Будили зграї красних мрій моїх* (Леся Українка); *Рій думок Здіймався, Наче бджоли до весни* (С.Пушик) [4].

Серед власне сукупних лексем наявні іменники, кількісне значення множинності предметів яких може ускладнюватися вказівкою на зовнішній вид цієї множинності: а) імена-назви недбало зібраних предметів: *ворох, охапка*; б) імена-назви охайно складених, зв'язаних предметів: *букет, пучок, зв'язка, сніп, тріно*. Друге, переносне значення цих лексем належить до сукупностей предметів, понять: *Сусідка бідкалася вчора, що має букет болячок різних – сподівалася на співчуття; Зорепад жартів звалився на Тимка, коли він несподівано для всіх почав читати зовсім не з тієї сторінки*.

Можливий інший спосіб розвитку кількісної метафоризації, коли один із компонентів першопочаткового значення слова втрачається, а той, що залишився, розвиває гіперболізоване значення великої кількості [2, с.36]. Так, лексеми *океан, море*, інколи *ріка* у сполуках *море емоцій, океан ночі* розвивають площину надмірності: *Море позитивних емоцій навіяли мені ці спомини*. Друге, переносне значення слова *море* випливає з першого. Далі зникає компонент “простір”, і активізується сема “великий”, яка надає слову гіперболізованого значення великої кількості [2, с.37]. До лексеми *море* тут можна додати *океан, гора, ліс, хмара* тощо.

Окрім кількісної метафоризації, у сучасній українській мові помітне ще одне явище – “активне вживання метонімічного використання слів... для позначення великої кількості” [2, с.68]. Це слова – *вагон, віз, портфель, валіза, ящик* і под.: *У мене справ – цілий вагон, – усміхнулася Софійка та й додала, – але я впораюсь з ними, от побачиш!*

“Якщо у сполуках слів *вагон дров, вагон вугілля, вагон цементу, вагон хліба* слово *вагон* позначає міру, то у сполуках *вагон клопотів, вагон часу, вагон ідей, вагон слів* значення міри витіснено значенням великої кількості [2, с.69].

Трапляються у літературі і приклади міксованих складених сукупних підметів: і кількісного, і семантичного класу, наприклад: *Нас розділяло лише три метри порожнечі* (Лоран Гунель «Бог завжди подорожує інкогніто») – *три метри і метри порожнечі*. Або ще: *Варто було лише переступити поріг, як вас підхоплював вир сочень вишуканих запахів, усього того різнобарв'я, що дбайливо зберігали в автентичних горщиках* (Лоран Гунель «Бог завжди подорожує інкогніто»). Завдяки такому поєднанню, семантиці кількісних лексем у сполученні з числівниками відбувається глобалізація будь-яких процесів чи подій, градація.

Г.Кутня зазначає, що «Аналітизм як мовна універсалія властивий багатьом мовам, передусім аглютинативним, хоч не є винятковим і для флективних мовних систем, до яких належить і українська. Таке явище може бути притаманне морфологічному, синтаксичному, а також лексичному рівням мови [8, с.2]. Цю мовну особливість, услід О.А.Дубовою, Галина Кутня подає як, попри на окремі розбіжності у кваліфікації, «властивість, відповідну структурно розчленованому вираженню додаткового значення в основних мовних одиницях відносно їх основного значення, а також як сукупність таких одиниць» [5, с.2]. Філософською основою розвитку аналітизму в сучасному граматичному ладі української, як і інших мов, є, як стверджує А.П.Загнітко, рівень пізнавальної компетентності мовця, прагнення урізноманітнити реалізацію певної семантики, ступінь індивідуальної когнітивної системи [6, с.423]. Для характеристики аналітичної конструкції важливими є інтерпретація її значення в цілому та оцінка її дискретності, розподілу семантичного навантаження складників [8, с.2].

Щодо формально-граматичної організації таких поєднань, то, як зазначає дослідниця, вони можуть засвідчувати різну частиномовну належність опорних слів, найчастіше ілюструючи нумеральні (*десять яблук*), субстантивні (*зграї горобців*), прономінальні (*хтось із нас*), рідше адverbіальні (*більш ніж десяток*) та вербальні (*стаття героєм*) типи словосполучень. Особливе місце в граматичній організації такого аналітизму посідає родовий відмінок: перебуваючи в ролі залежного компонента словосполучення й водночас будучи інформативно пріоритетним елементом конструкції, ця відмінкова форма, безпріменникова (*тисячі іскор*) чи пріменникова (*один із тисячі*), є найчастотнішою в аналітичних моделях підмета. Менш уживаною є форма орудного відмінка в ролі доповнювального з погляду семантики елемента сполуки (*хлопці з дівчатами, бути митцем*)[8].

Висновки. Отже, вживання сукупних аналітичних підметів увиразнює мовлення завдяки наявності у своїй структурі квалітативно-квантитативної ознаки. Головний член речення містить комплекс детальних характеристик основного актанта речення (певної події), який є важливим щодо формування інтенції мовця. Досліджено, що сучасні письменники використовують не усі реалізації складених підметів, виокремлюючи з-поміж них підмети неозначеної семантики з вибірним тлумаченням. Менш частотними є підмети означеної семантики аналітичного ряду.

Перспектива дослідження полягає в аналізі складеного присудка, вияві потенцій сполучуваності підмета з присудком, детермінування рівня складності утворення та прогнозованості сукупної семантики всього предикатного центру речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
2. Дизенко Н.Д. Существительные с количественным значением в современном русском языке. Дисс. ... канд. філол. наук. Москва, 1986. 207 с.
3. Домрачева І.Р. Ідентифікація власне сукупних іменників як складників міжрівневої категорії сукупності. Теорія лінгвістичних парадигм : колективна монографія на пошану професора, член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка / [за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної]. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ", 2019. С. 123-149.
4. Домрачева І.Р. Функціонально-семантична категорія сукупності у сучасній українській мові дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; Запоріжжя, 1999. 199с.
5. Дубова О. А. Систематизація типів мовного синтетизму та аналітизму URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/movoznavstvo/1999/2-1-1.pdf>.
6. Загнітко А. П. Філософські основи сучасного лінгвістичного аналітизму Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : БАО, 2011. С. 409-424.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис: Монографія. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
8. Кутня Галина. Деякі зауваги про аналітизм підмета з погляду його структурно-семантичної оцінки та формально-граматичної організації. Львів: Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2016. Вип.63. С.33-43.
9. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.В. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ: Вища шк., 1994. 670 с.